

Samospráva (autonomie).

Samosprávou rozumí se všeobecně právo pořádati si jisté záležitosti samovolně. Samospráva jest protivou závislosti na jiných činitelích a podřízenosti vlivu jejich.

I. Samospráva vůbec odnáší se:

1. Ke každé jednotlivé osobě jsou výronem vrozených práv a spojené s tím způsobilosti jednat. I může každý jednotlivec volně nakládati svým jměním jako oprávněn svá majetková práva zcela nebo z části převáděti na jiné nebo bezpodmínečně se jich vzdáti. (§§ 329 a 362 o. o. z.), může dále dle libovůle své, jak po čas svého života, tak i na případ smrti o jmění svém pořizovati (opatření činiti). Každý jest oprávněn vykonávati v zákonných mezích práva svá ne jako práva ze škody jinému z toho vcházející (§ 1305 o. o. z.). Svoboda stěhovací jest každému občanu státnímu zaručena i pokud jde o práva majetková (čl. 4 zákl. zák. stát. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.), pokud jde o osobní svobodu rovněž (čl. 8 cit. zák.), právo domovní jest neporušitelné (čl. 9 cit. zák.); každý občan státní má právo slovem, písmem a tiskem svobodně dáti na jevo své mínění v mezích zákonem stanovených. (§ 13 cit. zák.) Samospráva jednotlivců jest tím širší, čím svobodomyšlnější jsou zařízení státní a čím pokročilejší zákonné instituce v něm, a stísněna jest toliko ve státech, kde panuje samovládná moc státní a hluboce zasahuje nejen do všech veřejných poměrů právních, ale i v soukromá oprávnění jednotlivců.

2. Samosprávou nadány jsou i ony kruhy, v nichž spojuje se více lidí k pospolitému účelu, a to aby se:

a) docílilo sociálních, humanitních a vědeckých úspěchů společným snažením a společnou prací; to platí jmenovitě o spolcích na zákonech založených. Ježto jednotlivým občanům státním základními zákony státními dovoleno jest zakládati spolky, mohou důsledně spolky samostatně spravovati své záležitosti v duchu zákonných a statutárních předpisů, nakládati volně svým jměním po dobu svého trvání i pro případ zrušení spolku.

b) Sjednocení k pospolitému účelu může směřovati i k zisku nebo výdělku a i takovému jednotám (společnosti výdělkové, akciové, pojišťovací atd.) přiznán jest soubor práv k samostatnému řízení jejich záležitostí a to v mezích zákonů nebo smluv, pokud těchto není, v duchu panujících obyčejů a zvyklostí.

3. Dále počítají se sem zastupitelstva a korporace zřízené pro jednotlivá povolání cestou zákona, jako: komory advokátní, notářské, lékařské, gremia lékárnická atd., kteréžto orgány jsou povolány příkázané jim záležitosti bez vlivu třetích osob spravovati, pokud nestanoví zvláštních obmezení zákon.

4. Společenstva zřízená dle řádu živnostenského používají rovněž úplné samosprávy jsouce oprávněna výhradně pěstovati ducha pospolitosti, zachovávat i povznášeti čest stavovskou mezi členy společenstev a podporovati společné živnostenské zájmy členstva svého (§ 114 ř. živn.).

5. Zvláštní důležitosti jest samospráva církví a náboženských společností ve státu zákonem uznaných. Každá církev a náboženská společnost zákonem uznaná má právo vykonávati společně a veřejně bohoslužbu, pořádati a spravovati samostatně vnitřní své záležitosti,

výhradně užívati a držeti ústavů, nadání a fondů věnovaných jí k účelům kultu, vyučování a dobročinnosti (čl. 15 st. zák. zák. ze dne 21. prosince 1867 č. 142 ř. z.).

II. Samospráva zemí a obcí.

Pro veškeren život státní jest však nejdůležitější otázka samosprávy jednotlivých zemí a obcí. Již cí. patentem ze dne 26. února 1861 byla ústavně uznána samospráva jednotlivých království a zemí na říšské radě zastoupených, a patent tento opětně se zvláštním důrazem k tomu poukazuje, že se zákony stanoví, mění a ruší za součinnosti zemských sněmů, pokud se týká, rady říšské, při čemž čl. III. tohoto patentu má toto ustanovení: »Aby se práva a svobody věrných stavů těchto království a zemí dle poměrů a potřeb doby přítomné vyvíjely, schvalují se milostivě připojená zemská zřízení a řády volební, a každému z nich přiznána jest pro dotyčnou zemi moc základního státního zákona.« Patent tento končí slovy: »Nařizujeme, aby patent tento spolu se základními zákony státními jím prohlášenými o zastupitelstvu říšském a zemském sdělán byl v podobě císařských diplomů, uložen a uschován byl v Našem rodinném, dvorním a státním archivu, jakož i své doby základní zákon o zastupitelstvu říšském vedle zvláštních zákonů základních vydaných pro každou zemi v archivech Našich království a zemí.« Patentem tímto byla jednotlivým korunním zemím ústavně zaručena samospráva. Obor působnosti úřadů politických podstatně změněn, zřízeny nové samosprávné orgány správní, takže politické správě dán podklad z brusů nový, jehož šetřeno bylo pak r. 1868, kdy provedena organizace správy politické. Stanoveny též zákonem záležitosti zemské: nařízení ohledně zemědělství, veřejných staveb prováděných na účet země, ohledně dobročinných ústavů dotovaných z prostředků zemských, předloha a účty o zemských příjmech a vydáních, obecní, náboženské a školní záležitosti v duchu ustanovení příslušných říšských zákonů, rozhodování o ostatních předmětech dotýkajících se blaha nebo potřeb země. (Ostatně viz čl. »Ústavy zemské«.)

Rovněž důležitou jest samospráva obcí zákony zaručená. Zákonem ze dne 5. března 1862 č. 18 ř. z. stanoveno, že obce mohou ve vlastním oboru působnosti samovolně pořádati záležitosti své a že mohou v mezích jim přikázaných vlastními silami opatřovati a prováděti vše, co v zájmu obce jest (viz čl. »Obce«). Avšak samospráva zemím základními zákony státními zaručená vedla k četným povážlivým konfliktům, ježto jednotlivé země usilovaly rozšířiti samosprávu svou na úkor moci státní a ústavní naše dějiny vykazují nejen boj mezi jednotlivými zastupitelstvy zemskými a zastupitelstvem říšským, pokud se týká, mezi mocí státní, kterážto boje zavedly podnět k rozpuštění jednotlivých sněmů zemských.

Samosprávě obcí přiděleno jest obsáhlé pole působnosti; leč záhy ukázalo se, že obce potřebují k úspěšnému vyřízení veškerých záležitostí jim přikázaných značného nákladu: vznikly a rostly obecní dluhy, stoupaly obecní přírážky; i nelze popřít, že i samospráva nejobsáhlejší má své stinné stránky. Obce usilují sprostiti se rozličných břemen a přiměti stát k tomu, aby přispíval k jich potřebám, uvádějíce jako rozhodný důvod to, že opatřují za stát značnou agendu v oboru přenesené působnosti a protož že přísluší jim nárok na hmotnou výpomoc tam, kde žádá stát na obcích určité povinnosti, jež vlastně uznány jsou za povinnosti státu samého.

III. Dohled nad samosprávnými úřady.

Jakkoli se samosprávou přiznává obcím samostatný obor působnosti, nemohla se správa státní vzdáti práva dozoru nad obcemi a vykonává právo toto jednak úřady státními, jednak dohlédají ke správě obecní nadřízené samosprávné orgány; i rozeznává se tento postup instancí při orgánech samosprávných: nejvyšší a poslední stolicí, které přísluší právo dohlížení k záležitostem obce v samostatném oboru působnosti a rozhodovati s konečnou platností v záležitostech těchto, jest zemský sněm, pokud se týká, zemský výbor v jednotlivých královstvích a zemích; druhou instancí mezi zemským výborem a obecním zastupitelstvem jest ve většině zemí a to v Čechách, v Haliči, v Tyrolsku, ve Štýrsku okresní zastupitelstvo a okresní výbor (viz. čl. »Výbory zemské«, »Okresy«). Státní správa vykonává vzpomenuté právo dozorčí nad obcemi tím, že obce nepřekročí svého oboru působnosti a nepodnikají ničeho proti platným zákonům (čl. XVI. zák. ze dne 5. března 1862). Toto právo dozorčí svěřeno jest pravidelně předkem okresnímu hejtmanství (v městech se zvláštními magistráty místodržitelství), ve II. instanci místodržitelství a ve III. instanci ministerstvu vnitra. I mohou úřady státní k tomu cíli od případu k případu žádati na obecním výboru, aby s nimi sdělil usnesení výborová a jiné potřebné vysvětlivky podal, a mají právo usnesení takováto zastaviti nebo zcela zrušiti, jsou-li v rozporu s platnými zákony. Proti usnesení obecního výboru lze podati rekurs k výboru zemskému, pokud se týká, k výboru okresnímu. Jinak může politický úřad rozhodovati o stížnostech vznesených proti opatřením představenstva obce, jimiž platné zákony byly porušeny nebo platných zákonů vadně použito. (Čl. XVI. cit. zák.) V záležitostech přenesené působnosti obcí sluší vždy podati odvolání k politickému úřadu. (Čl. XVIII. cit. zák.)

Literatura: Samospráva, sbírka přednášek, nákl. »Českého klubu«, v Praze 1898.

Samovazba jest zvláštní způsob trestu, který záleží v tom, že odsouzení jsou od sebe odloučeni a v jednotlivých celách (odtud také tak zv. vazba v celách) umístěni. Naproti společné vazbě, která dříve také v Rakousku byla výhradně zavedena (t. zv. soustava káznická) schválil císař již nejvyšš. rozh. ze dne 24. srpna 1849 č. 376 ř. z. (Kaserer III. str. 169) na základě přednášky ministra spravedlnosti A. ze Schmerlingů, který vytknul přednosti systému samovazby vzhledem k jiným známým vězeňským soustavám, aby samovazby užíváno bylo dle zásad v této přednášce vytčených budoucně u všech osob ve vyšetřování jsoucích a při všech odsouzeních k trestu vězení nebo žaláře, kteří si mají odbyti svůj (nejvýše jednorozční) trest po zákonu v soudních věznicích, že jest tudíž samovazbu za základ vzíti nezbytně při všech nových stavbách soudních věznic, avšak při adaptcích jen, pokud to dovolí místní poměry. Než nejvyš. toto rozh. nebylo provedeno, neboť nyní ještě platný zákon trestní ze dne 27. května 1852 zná vazbu o samotě jenom jako zostření trestu žaláře a vězení. Vedle § 22 tr. z. držení v samovazbě jakožto zostřený trest žaláře nesmí bez přetržení trvati déle jednoho měsíce a potom teprv může se ho zase užiti, když byl prošel měsíc. Ostatně má k trestanci v čas samovazby alespoň dvakrát za den také docházeti některá z osob dozorcích a má se mu dáti přiměřené zaměstnání. Co se týče samovazby, jakožto zostření trestu vězení, nesmí v ní nikdo bez přetržení déle držán